

Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право
УДК 340.12

Якуніна Алла Олександрівна

*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри соціально-психологічних і гуманітарних наук
Дніпровський державний технічний університет*

Yakunina Alla

*Candidate of Historical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of
Social, Psychological and Humanitarian Sciences
Dnipro State Technical University
ORCID: 0009-0000-8170-4902*

**ФЕНОМЕНОЛОГІЧНІ ОРІЄНТИРИ АНАЛІЗУ СОЦІАЛЬНО-
ПРАВОВОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА
PHENOMENOLOGICAL GUIDELINES FOR THE ANALYSIS OF THE
SOCIO-LEGAL IDENTIFICATION OF A PERSON AND A CITIZEN**

Анотація. Вступ. У сучасних умовах правової глобалізації та цифрових трансформацій особливої актуальності набуває проблема соціально-правової ідентифікації людини та громадянина, яка визначає інтеграцію особистості в систему правових норм і цінностей суспільства. Дослідження розглядає соціально-правову ідентичність не лише як нормативний феномен, а й як динамічний процес, що формується під впливом правової соціалізації, комунікативних практик та особистого досвіду правового усвідомлення.

Мета. Дослідити концептуальні засади соціально-правової ідентифікації людини та громадянина, визначення ролі суб'єктивного

досвіду у формуванні правової свідомості та аналіз механізмів нормативної адаптації особистості.

Матеріали і методи. У процесі дослідження застосовано метод правової ідентичності, що дозволив виявити механізми усвідомлення особистістю власної належності до правового простору, метод логіко-структурного аналізу, який використано для систематизації концептуальних положень соціально-правової ідентифікації, а також метод діалектики, що дав змогу розкрити суперечливі аспекти правової ідентифікації та оцінити її взаємозалежність із соціальними трансформаціями.

Результати. У ході дослідження встановлено, що соціально-правова ідентифікація є багатовимірним процесом, який поєднує правові, соціокультурні та психологічні аспекти. Доведено, що традиційні підходи до правової ідентичності, зокрема природно-правовий та позитивістський, не враховують суб'єктивного правового досвіду особистості, тоді як соціально-конструктивістська традиція дозволяє розглядати правову ідентичність як динамічний процес, що формується через соціальну взаємодію та правові дискурси.

Перспективи. Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні трансформації соціально-правової ідентичності в умовах цифрової економіки, глобалізації та зміни традиційних правових парадигм. Особливу увагу слід приділити впливу цифрових платформ на процеси правової соціалізації, зміні механізмів нормативного регулювання та правової інтеграції особистості в суспільство.

Ключові слова: соціально-правова ідентифікація, правова свідомість, феноменологічний підхід, інтенціональність, правові норми, правова комунікація.

Summary. *Introduction.* In modern conditions of legal globalization and digital transformations, the problem of socio-legal identification of a person and a citizen, which determines the integration of the individual into the system of legal norms and values of society, is of particular relevance. The study itself considers socio-legal identity not only as a normative phenomenon, but also as a dynamic process that is formed under the influence of legal socialization, communicative practices and personal experience of legal awareness.

Purpose. To investigate the conceptual foundations of socio-legal identification of a person and a citizen, determine the role of subjective experience in the formation of legal consciousness and analyze the mechanisms of normative adaptation of the individual.

Materials and methods. In the process of research, the method of legal identity was applied, which allowed to identify the mechanisms of awareness by an individual of his own belonging to the legal space, the method of logical-structural analysis, which was used to systematize the conceptual provisions of socio-legal identification, as well as the method of dialectics, which made it possible to reveal the contradictory aspects of legal identification and assess its interdependence with social transformations.

Results. During the study, it was established that socio-legal identification is a multidimensional process that combines legal, socio-cultural and psychological aspects. It is proved that traditional approaches to legal identity, in particular natural-legal and positivist, do not take into account the subjective legal experience of the individual, while the social-constructivist tradition allows us to consider legal identity as a dynamic process that is formed through social interaction and legal discourses.

Discussion. Prospects for further research are to study the transformation of socio-legal identity in the digital economy, globalization and changes in traditional legal paradigms. Particular attention should be paid to the impact of digital platforms on the processes of legal socialization, changes in the

mechanisms of regulatory regulation and legal integration of the individual into society.

Key words: *socio-legal identification, legal consciousness, phenomenological approach, intentionality, legal norms, legal communication.*

Постановка проблеми. Сучасне суспільство характеризується стрімкими трансформаціями у сфері правових відносин, зумовленими глобалізаційними процесами, цифровізацією та змінами у соціокультурному середовищі. У цьому контексті особливого значення набуває проблема соціально-правової ідентифікації людини та громадянина, яка визначає не лише правосвідомість індивіда, а й його інтеграцію в систему правових норм та цінностей суспільства. Феноменологічний підхід до аналізу правової ідентичності дозволяє розглянути її як суб'єктивний досвід осмислення права, який формується через особисті переживання, соціальну взаємодію та нормативні очікування [3, с. 164]. Особливо актуальним є дослідження соціально-правової ідентифікації в умовах інформаційного суспільства, коли цифрові технології змінюють традиційні форми правової взаємодії, створюючи нові виклики для державного регулювання, правового самовизначення особистості та формування правової культури.

Отже, дослідження феноменологічних орієнтирів соціально-правової ідентифікації є надзвичайно важливим для розуміння сучасних правових процесів, розробки ефективних стратегій правового виховання та формування громадянської самосвідомості, що сприятиме зміцненню правової культури суспільства та підвищенню рівня правової інтеграції індивідів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження останніх років, присвячені соціально-правової ідентифікації ґрунтуються на міждисциплінарному підході, що поєднує соціологію права, психологію

правосвідомості та правову антропологію. Наукові роботи Братасюк М., Паращук Л. [1] та Сіверс З., Духневич В., Осадько О. [11] підкреслюють, що правова ідентичність є не лише результатом дії нормативної системи, але й динамічним процесом, який формується під впливом соціальних та культурних взаємодій. Його дослідження наголошують на тому, що в сучасних умовах глобалізації та цифровізації процес правової ідентифікації зазнає трансформацій, які вимагають перегляду традиційних концепцій правової самосвідомості.

У межах соціально-конструктивістського підходу Котуха О., Цуркан-Сайфуліна Ю. [7], розглядають право як соціальний конструкт, що формується через постійну взаємодію між правовими суб'єктами та суспільними інститутами. Вони акцентують увагу на тому, що правові норми не є об'єктивною реальністю, а створюються і відтворюються через соціальну комунікацію та правові дискурси.

Окрему увагу варто приділити дослідженням правової соціалізації, які здійснювалися в рамках соціальної психології. Роботи Давидюк В. [4] та Музики М. [10] розглядають формування правової свідомості як етапний процес, у межах якого індивід засвоює правові норми через когнітивний розвиток та моральне виховання. Концепція етапів морального розвитку підтверджує, що сприйняття права та правової ідентичності формується не одномоментно, а в процесі поступового оволодіння нормами правової культури та соціальних взаємовідносин. У сучасних дослідженнях феноменологічний аналіз соціально-правової ідентифікації також пов'язується із проблематикою правової комунікації у цифровому суспільстві. Робота Мелікової О. [9], показує, що цифрове середовище радикально змінює механізми правової соціалізації та формування правової самосвідомості, що проявляється у виникненні нових моделей правової взаємодії, таких як електронне правосуддя, цифрові права та правова мобільність у кіберпросторі.

Мета статті – дослідити соціально-правової ідентифікації громадянина шляхом виявлення її основних концептуальних засад, визначення ролі суб'єктивного досвіду у формуванні правової свідомості.

Завдання дослідження:

– дослідити основні концептуальні підходи до правової ідентичності, зокрема природно-правову, позитивістську та соціально-конструктивістську традиції, а також оцінити їхній вплив на правову свідомість індивіда;

– проаналізувати феноменологічні аспекти соціально-правової ідентифікації, визначивши значення категорій досвіду та інтенціональності у правовій сфері;

– сформувати теоретичну модель взаємодії правової свідомості, соціально-правової ідентичності та комунікативних механізмів у сучасному суспільстві;

– запропонувати підходи до адаптації традиційних концепцій правової ідентичності до сучасних умов глобалізації, цифровізації та змін правового дискурсу.

Матеріали і методи. У процесі дослідження соціально-правової ідентифікації людини та громадянина було застосовано комплекс наукових методів:

1. Метод правової ідентичності застосовано для аналізу механізмів усвідомлення особистістю власної приналежності до правового простору, що включає засвоєння правових норм, прийняття відповідних соціальних ролей, формування правових переконань та інтеграцію у правову систему суспільства. Використання цього методу дозволило виявити особливості правової самоідентифікації особистості в умовах сучасних соціально-економічних та культурних змін, а також оцінити роль правової свідомості у процесах нормативної адаптації індивіда.

2. Метод логіко-структурного аналізу було використано для систематизації та класифікації основних концептуальних положень соціально-правової ідентифікації, визначення її ключових компонентів та виявлення структурних елементів правової свідомості. Завдяки методу вдалося розкрити логічний взаємозв'язок між соціальними та правовими факторами, які впливають на процеси правової ідентифікації, а також оцінити вплив нормативного середовища на формування правових переконань особистості.

3. Метод діалектики використано для дослідження соціально-правової ідентифікації як динамічного процесу, що перебуває у постійній взаємодії з соціальним середовищем, правовими нормами та правовою культурою суспільства. Використаний метод розкрив суперечливі аспекти правової ідентифікації, зокрема напруженість між особистою автономією та нормативним тиском суспільства, взаємозалежність між індивідуальним правовим досвідом та об'єктивною правовою реальністю, а також визначити вплив глобалізаційних процесів на формування багаторівневої правової свідомості.

Виклад основного матеріалу. У теренах правової наукової думки категорія соціально-правової ідентифікації людини виступає складним, багатовимірним феноменом, який формується на перетині правових, соціологічних, філософських, психологічних та культурологічних досліджень, що зумовлює необхідність застосування міждисциплінарного підходу для його розгляду. Соціально-правова ідентифікація визначається як усвідомлення людиною власної належності до правової системи конкретного суспільства, інтеграція в систему правових норм і цінностей, а також сприйняття відповідальності за дотримання встановлених суспільних правил, що закріплені у законодавстві та правових традиціях.

У широкому розумінні такого роду процес включає не лише суто правові аспекти, такі як визнання людиною її правового статусу, прав і

обов'язків, але й соціальні компоненти, пов'язані з відчуттям приналежності до певної правової спільноти, взаємодією з іншими суб'єктами правових відносин, а також із внутрішньою мотивацією дотримуватися правових норм. Таким чином, соціально-правова ідентифікація є не просто статичним елементом суспільного життя, а динамічним процесом, у межах якого індивід набуває правової самосвідомості через соціалізацію, виховання, правову освіту та власний життєвий досвід, що поступово формує у нього відповідну систему переконань та ціннісних орієнтацій [8, с. 18].

Варто зазначити, що сучасні підходи до дослідження правової ідентифікації значно розширюють її традиційне трактування як процесу прийняття правових норм та обов'язків, зосереджуючись також на її екзистенційному, комунікативному та інтерактивному аспектах. З одного боку, правова ідентифікація є результатом соціальних механізмів нормативного впливу, які зумовлюють певний рівень правової інтеграції особистості, а з іншого – це внутрішньо суб'єктивний феномен, що базується на унікальному досвіді кожної особи, її особистому ставленні до права, здатності рефлексувати щодо власної правової поведінки та взаємодіяти з правовими інститутами. Розвиток концепту соціально-правової ідентифікації впродовж історії правової думки зазнав суттєвих змін, що пов'язано з еволюцією розуміння природи права, його соціальної ролі та впливу на індивіда, що, своєю чергою, дало змогу сформулювати кілька ключових підходів до трактування правової ідентичності, зокрема природно-правову, позитивістську та соціально-конструктивістську традиції, кожна з яких пропонує власне бачення механізмів включення особистості в систему правових відносин.

Природно-правова концепція ґрунтується на уявленні про те, що права людини є невід'ємними, апріорними та незалежними від державних інститутів, оскільки вони випливають із самої природи людського

існування та універсальних морально-етичних норм. У межах вказаного підходу правова ідентифікація постає як процес усвідомлення індивідом своїх фундаментальних прав і свобод, які є природними і непорушними, що означає, що вона формується насамперед завдяки внутрішньому переконанню людини у справедливості та загальнозначущості певних норм, незалежно від чинного законодавства чи політичного режиму. На відміну від природно-правового підходу, позитивістська традиція розглядає правову ідентичність як похідну від системи державного правового регулювання, відповідно до якої суб'єкт права набуває своїх прав і обов'язків виключно через їхнє закріплення у позитивному законодавстві [12]. В окресленому контексті правова ідентифікація пов'язується передусім із нормативною соціалізацією особистості, прийняттям нею правових норм і формуванням відповідного стереотипу поведінки, що відповідає вимогам правового порядку. Оскільки позитивізм виходить із концепції верховенства закону як визначальної категорії правової системи, цей підхід значною мірою сприяє інституціоналізації правової ідентичності та її уніфікації в межах конкретної правової системи.

Соціально-конструктивістська традиція, що набула особливого поширення у сучасних дослідженнях, пропонує більш гнучке трактування правової ідентичності, яке базується на ідеї, що правові норми, права та обов'язки не існують як об'єктивні даності, а є результатом соціального конструювання, зумовленого взаємодією індивідів у правовому полі. Відповідно, соціально-правова ідентифікація розглядається як процес, у якому особа засвоює правові ролі, адаптується до певного правового середовища та формує власне уявлення про правові відносини на основі соціального досвіду, комунікації та інтерпретації правових норм [14, с. 83].

В координатах феноменологічного аналізу правової свідомості важливим є розуміння того, що будь-яке право існує не лише у вигляді об'єктивних правових норм, закріплених у законодавстві та регламентованих юридичними актами, а й як суб'єктивний досвід його сприйняття, який залежить від культурного контексту, особистісного розвитку індивіда та його правової соціалізації. Важливо наголосити, що суб'єктивний вимір правової свідомості включає як когнітивні аспекти (знання про право, його структуру та функціонування), так і емоційно-оцінні складові (відчуття справедливості, правова відповідальність, морально-етична оцінка законодавчих норм), що в комплексі формує правову ідентичність особистості та її здатність орієнтуватися у правовому просторі. Значну роль у цьому процесі відіграє феномен інтенціональності, який є одним із ключових понять феноменологічної теорії та передбачає, що будь-яке правове усвідомлення не є ізольованим чи абстрактним, а завжди спрямоване на певний правовий об'єкт або категорію, що дозволяє людині ідентифікувати себе в рамках конкретного правового контексту. Іншими словами, особистість формує своє розуміння правових норм не просто через їхнє зовнішнє сприйняття, а шляхом активного осмислення та співвіднесення їх із власним життєвим досвідом, що значно впливає на рівень її правової культури, готовність дотримуватися правових стандартів та усвідомлення своїх прав та обов'язків у соціально-правовій системі [16].

Індивідуальне значення в рамках феноменологічного підходу має поняття «життєвого світу» (Lebenswelt), запропоноване Едмундом Гусерлем, яке вказує на те, що правова свідомість індивіда формується не у відриві від його повсякденного буття, а безпосередньо в контексті його соціального досвіду, де право постає не лише як абстрактний набір правил, а як конкретна система норм і цінностей, що визначає способи взаємодії між людьми. У цьому сенсі, правова ідентифікація особистості

розглядається як динамічний процес, у межах якого індивід не лише засвоює певний правовий дискурс, а й бере участь у його реконструкції через власну правову діяльність, юридичну рефлексію та інтерпретацію [6].

Крім того, варто відзначити, що суб'єктивний досвід правової ідентифікації безпосередньо залежить від характеру соціальних взаємодій, адже людина сприймає правові норми не ізольовано, а в процесі комунікації з іншими членами суспільства, що включає різноманітні механізми соціалізації, такі як виховання, освіта, культурні практики, професійний досвід, участь у правових процедурах тощо. У цьому контексті особливо важливими є правові наративи, які виступають засобом передачі правового знання через мовні практики та соціальні символи, що дозволяє особистості не лише розуміти юридичні норми, а й осмислювати їх у рамках власної життєвої історії.

Феноменологічний підхід до аналізу соціально-правової ідентифікації людини передбачає розгляд правових феноменів через призму суб'єктивного досвіду та інтенціональності свідомості, що дозволяє виявити глибинні механізми взаємодії людини з правовим середовищем. Досвід у феноменологічному сенсі є не просто нагромадженням емпіричних фактів чи результатом зовнішніх впливів, а формою безпосереднього переживання, через яку індивід не лише пізнає правову реальність, а й бере участь у її конструюванні. Правова свідомість людини формується не абстрактно, а завдяки взаємодії з конкретними правовими ситуаціями, які залишають відбиток у її правовому світогляді та зумовлюють подальші моделі поведінки [2, с. 24-25].

Іntenціональність, як ключова категорія феноменології, передбачає, що свідомість завжди спрямована на певні об'єкти або явища, а отже, правова свідомість людини також не існує у вакуумі, а постійно взаємодіє з правовими нормами, текстами, символами та практиками, які

наповнюють її конкретним змістом. У цьому контексті правова ідентифікація постає як процес, у якому суб'єкт усвідомлює свою належність до певної правової системи, визначає свої права, обов'язки та очікування щодо інших учасників правових відносин. Саме тому правова реальність є не лише об'єктивною конструкцією, що існує незалежно від свідомості людини, а й суб'єктивним полем значень, у якому кожна особа формує власне бачення права на основі пережитого досвіду. Отже набутий досвід і інтенціональність виступають визначальними чинниками у процесі формування правової ідентичності, оскільки вони дозволяють індивіду не просто механічно засвоювати правові норми, а й осмислювати їх у власному життєвому контексті, що уможливлює глибше розуміння права як соціального феномену [15, с. 58].

Феноменологічний аналіз соціально-правової ідентифікації передбачає розгляд правових норм не лише як формальних регуляторів суспільних відносин, а й як засобів соціальної комунікації, що відіграють вирішальну роль у процесі конструювання правової свідомості та інтеграції особи в правовий простір. Правові норми не існують ізольовано від суспільного контексту, а є результатом історично сформованих форм взаємодії між людьми, що знаходять своє вираження у правовому дискурсі, судових рішеннях, законодавчих текстах, а також у повсякденних практиках дотримання або порушення закону. З одного боку, правові норми забезпечують спільний комунікативний простір, у межах якого індивіди взаємодіють, координують свої дії та формують певні соціальні очікування, що дозволяє підтримувати стабільність та передбачуваність суспільних відносин. З іншого боку, процес їхньої інтерпретації та застосування завжди є суб'єктивним, оскільки кожна особа осмислює правові приписи через призму власного досвіду, цінностей та соціальних контекстів, у яких вона перебуває [13].

У сучасну епоху глобалізації та цифрової трансформації суспільства дедалі більшої ваги набуває питання впливу інформаційних технологій та цифровізації на процес формування правової свідомості як індивідуального, так і колективного рівня, оскільки цифрове середовище стає основним простором, де здійснюється правова комунікація, поширення юридичних знань та формування нових моделей соціально-правової взаємодії. Інтернет, цифрові платформи, соціальні мережі та електронні засоби масової інформації створюють безпрецедентні можливості для швидкого та масового поширення юридичної інформації, що, у свою чергу, сприяє підвищенню рівня правової обізнаності громадян та формуванню критичного мислення у питаннях правової етики та відповідальності [9].

У контексті глобалізації, що супроводжується посиленням міжнародної правової інтеграції, спостерігається динамічний процес взаємодії універсальних прав людини та національних прав громадянина, що обумовлює необхідність перегляду традиційних підходів до правового статусу особи у сучасному суспільстві. Концепція універсальних прав людини ґрунтується на визнанні невід'ємних та природних прав, що притаманні кожній особі незалежно від її громадянства, національної чи етнічної належності, релігійних переконань або соціального статусу. Самі права закріплені у міжнародних нормативно-правових актах, зокрема в Загальній декларації прав людини, Міжнародному пакті про громадянські та політичні права та інших міжнародно-правових документах, які визначають основоположні права особи та механізми їх захисту.

Водночас національні права громадянина залишаються ключовим інструментом державного регулювання правового статусу особи в межах певної правової системи, що призводить до необхідності гармонізації міжнародних і внутрішньодержавних правових норм. Взаємодія універсального та національного у сфері правового регулювання формує

складний феномен правової дуальності, коли особа водночас виступає суб'єктом як міжнародного, так і національного права. Цей процес супроводжується як розширенням правових можливостей, так і виникненням конфліктів правозастосування, особливо у питаннях громадянства, імміграційної політики, прав національних меншин та соціального забезпечення в умовах транснаціональної мобільності населення.

Формування соціально-правової ідентичності особи у полікультурному суспільстві є складним та багатовекторним процесом, що визначається взаємодією соціокультурних, правових та економічних факторів, які формують правову свідомість та громадянську позицію особистості. У сучасних умовах масових міграційних процесів, мультикультурності держав та інтеграційних процесів у сфері правового регулювання особливої актуальності набуває питання збереження національної ідентичності та одночасного забезпечення правових гарантій для всіх категорій населення [5, с. 213].

Перспективи формування соціально-правової ідентичності у полікультурному суспільстві можуть бути реалізовані шляхом створення ефективних механізмів правової адаптації, розвитку цифрових правових платформ, що забезпечують доступність юридичної інформації, а також посилення міжнародної правової співпраці у сфері захисту прав людини. Важливим напрямом є формування правового плюралізму, який передбачає врахування різних моделей правової культури та інтеграцію найкращих практик правового регулювання для забезпечення гармонійного співіснування різних соціальних груп у межах єдиного правового простору.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Дослідження показали, що соціально-правова ідентифікація є динамічним процесом, а не статичним явищем. У межах цього процесу особистість поступово

формує правову самосвідомість через механізми соціалізації, освітню та виховну діяльність, а також власний життєвий досвід, який визначає її правові переконання та ціннісні орієнтації. Особливу увагу приділено взаємозв'язку між правовою соціалізацією та суб'єктивним сприйняттям правових норм, що дозволяє розглядати правову ідентичність як результат впливу як об'єктивних правових структур, так і індивідуального досвіду правової взаємодії.

Проаналізовано основні концептуальні підходи до розуміння соціально-правової ідентичності, зокрема природно-правовий, позитивістський та соціально-конструктивістський. Природно-правова концепція підкреслює значення природних прав людини, які існують незалежно від державних інститутів. Позитивістський підхід розглядає правову ідентичність як результат дії нормативної правової системи, тоді як соціально-конструктивістський підхід акцентує увагу на тому, що правова ідентичність формується через соціальну взаємодію та правовий дискурс.

Розглянуто феноменологічні аспекти соціально-правової ідентифікації, зокрема роль досвіду та інтенціональності у процесі усвідомлення та інтерпретації правових норм та окремо підкреслено, що правова свідомість формується в контексті соціальних відносин, правових подій та інституційних практик, і не може існувати поза суб'єктивним досвідом особистості. Феноменологічний підхід дозволяє розглядати соціально-правову ідентифікацію як активний процес, у якому людина рефлексує над своєю правовою поведінкою, її відповідністю морально-етичним принципам та правовим нормам.

Запропоновано новий підхід до аналізу соціально-правової ідентичності в умовах глобалізації та цифровізації, який передбачає поєднання традиційних правових теорій із сучасними явищами, такими як правова комунікація в цифровому середовищі, розвиток правового

плюралізму та формування багаторівневої правової свідомості, що враховує як національні, так і міжнародні правові орієнтири.

Література

1. Братасюк М., Паращук Л. Правова ідентичність як соціокультурний феномен та її значимість для правового розвитку. *Актуальні проблеми правознавства*. 2023. № 2. С. 6–13. URL: <https://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/1624> (дата звернення: 15.02.2025).
2. Болтівець С., Галушко О., Жуляєв В. Соціальна самореалізація правової культури молоді. *Social Work and Education*. 2022. Т. 9, № 1. С. 17–36. <https://doi.org/10.25128/2520-6230.22.1.2>.
3. Бондаренко А. В. Правосвідомість як предмет соціально-філософського аналізу. *Культура народів Причорномор'я*. 2011. № 208. С. 163–167.
4. Давидюк В. Індивідуальні та соціальні константи ідентичності: філософсько-правове моделювання їх взаємодії. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки». 2023. № 1(37). С. 59–64. <https://doi.org/10.23939/law2023.37.059>.
5. Книгницький М. М. Роль правової культури у забезпеченні ефективного застосування права в Україні. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2024. № 3. С. 211–215. <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2024.3.33>.
6. Король К. М. Загальноєвропейська правова ідентичність: теорія та практика : дис...доктора філос. Одеса, 2024. 217 с.
7. Котуха О. С., Цуркан-Сайфуліна Ю. В. Вплив правової політики на формування заохочувального механізму правового регулювання і правової культури в сучасному українському суспільстві. *Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень*. 2024. № 22. С. 25–32. <https://doi.org/10.32782/ln.2024.22.04>.

8. Медвідь О.О. Ідентичність як комплексна правова категорія. *Наше право*. 2020. № 4. С. 16–20. DOI: 10.32782/NP.2020.4.3.
9. Мелікова О. П. Співвідношення взаємодії індивідууму та держави в контексті теорії справедливості. *Epistemological Studies in Philosophy, Social and Political Sciences*. 2024. Т.7, № 2. DOI: 10.15421/342442.
10. Музика М. П. Феноменологія як пошук нових ірраціоналістичних тенденцій в осмисленні права. *Університетські наукові записки*. 2018. № 1 (65). С. 136–149.
11. Політико-правова свідомість молоді: психологічний аналіз [монографія] / З. Ф. Сіверс, В. М. Духневич, О. Ю. Осадько; за заг. ред. З. Ф. Сіверс; Нац. акад. пед. Наук України, Ін-т соц. та політ. психології. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2020. 222 с.
12. Сайфуліна Ю. В. Феноменологічний підхід щодо розуміння права. *Право і суспільство*. 2012. № 1. С. 40–44. URL: http://www.pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2012/1_2012/10.pdf (дата звернення: 15.02.2025).
13. Сорокіна Л. Феноменологія та логічне дослідження сфери соціального забезпечення. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Юридичні науки*. 2023. № 1 (64). С. 32–39. <https://doi.org/10.32689/2522-4603.2023.1.5>.
14. Чанишева Г. І. Соціальна політика: поняття, цілі та правове забезпечення. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 11. С. 80–85.
15. Шаравара І. І. Правосвідомість як юридична категорія та її основні структурні елементи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2015. Вип. 33(1). С. 56–59.
16. Яковенко М. Справедливість як елемент права. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні*

науки. 2019. № 22. С. 123–129. URL: <https://ena.lpnu.ua/handle/ntb/47629>
(дата звернення: 15.02.2025).

References

1. Bratasiuk, M., Parashchuk, L. (2023). Pravova identychnist' yak sotsiokul'turnyy fenomen ta yiyi znachymist' dlya pravovoho rozvytku [Legal identity as a sociocultural phenomenon and its significance for legal development]. *Aktual'ni problemy pravoznnavstva*, 2, 6–13. URL: <https://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/1624> [in Ukrainian].
2. Boltivets, S., Halushko, O., Zhuliaiev, V. (2022). Sotsial'na samorealizatsiya pravovoyi kul'tury molodi [Social self-realization of youth's legal culture]. *Social Work and Education*, 9(1), 17–36. <https://doi.org/10.25128/2520-6230.22.1.2> [in Ukrainian].
3. Bondarenko, A. V. (2011). Pravosvidomist' yak predmet sotsial'no-filosofs'koho analizu [Legal consciousness as an object of socio-philosophical analysis]. *Kultura narodov Prichernomor'ya*, 208, 163–167 [in Ukrainian].
4. Davydiuk, V. (2023). Indyvidual'ni ta sotsial'ni konstantsiyi identychnosti: filosof's'ko-pravove modelyuvannya yikh vzayemodiyi [Individual and social constants of identity: philosophical and legal modeling of their interaction]. *Visnyk Natsional'noho universytetu "L'vivs'ka politekhnika". Seriya: Yurydychni nauky*, 1(37), 59–64. <https://doi.org/10.23939/law2023.37.059> [in Ukrainian].
5. Knyhnytskyi, M. M. (2024). Rol' pravovoyi kul'tury u zabezpechenni efektyvnoho zastosuvannya prava v Ukrayini [The role of legal culture in ensuring the effective application of law in Ukraine]. *Derzhava ta rehiony. Seriya: Pravo*, 3, 211–215. <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2024.3.33> [in Ukrainian].

6. Korol, K. M. (2024). Zahal'noyevropeys'ka pravova identychnist': teoriya ta praktyka [Pan-European legal identity: theory and practice] (Doctoral dissertation). Odesa, 217 p. [in Ukrainian].

7. Kotukha, O. S., Tsurkan-Saifulina, Yu. V. (2024). Vplyv pravovoyi polityky na formuvannya zaokhocheval'noho mekhanizmu pravovoho rehulyuvannya i pravovoyi kul'tury v suchasnomu ukrayins'komu suspil'stvi [Influence of legal policy on the formation of an incentive mechanism of legal regulation and legal culture in modern Ukrainian society]. *Teoriya ta istoriya derzhavy i prava; istoriya politychnykh i pravovykh uchen'*, 22, 25–32. DOI: 10.32782/ln.2024.22.04 [in Ukrainian].

8. Medvid, O. O. (2020). Identychnist' yak kompleksna pravova katehoriya [Identity as a complex legal category]. *Nashe pravo*, 4, 16–20. DOI: 10.32782/NP.2020.4.3 [in Ukrainian].

9. Melikova, O. P. (2024). Spivvidnoshennya vzayemodiyi indyviduuma ta derzhavy v konteksti teorii spravedlyvosti [Correlation of individual-state interaction in the context of the theory of justice]. *Epistemological Studies in Philosophy, Social and Political Sciences*, 7(2). DOI: 10.15421/342442 [in Ukrainian].

10. Muzyka, M. P. (2018). Fenomenolohiya yak poshuk novykh iratsionalistychnykh tendentsiy v osmyslenni prava [Phenomenology as a search for new irrationalistic trends in the understanding of law]. *Universytets'ki naukovi zapysky*, 1(65), 136–149 [in Ukrainian].

11. Sivers, Z. F., Dukhnevych, V. M., Osadko, O. Yu. (2020). Polityko-pravova svidomist' molodi: psykholohichnyy analiz [Political and legal consciousness of youth: a psychological analysis]. (Z. F. Sivers, Ed.). National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Institute of Social and Political Psychology. Kropyvnytskyi: Imeks-LTD, 222 p. [in Ukrainian].

12. Saifulina, Yu. V. (2012). Fenomenolohichnyy pidkhid shchodo rozuminnya prava [Phenomenological approach to understanding law]. *Pravo i*

suspil'stvo, 1, 40–44. URL:
http://www.pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2012/1_2012/10.pdf [in Ukrainian].

13. Sorokina, L. (2023). Fenomenolohiya ta lohichne doslidzhennya sfery sotsial'noho zabezpechennya [Phenomenology and logical research of the social security sphere]. *Naukovi pratsi Mizhrayonol'noyi akademiyi upravlinnya personalom. Yurydychni nauky*, 1(64), 32–39. DOI: 10.32689/2522-4603.2023.1.5 [in Ukrainian].

14. Chanysheva, H. I. (2020). Sotsial'na polityka: ponyattya, tsili ta pravove zabezpechennya [Social policy: concepts, goals, and legal provision]. *Pidpryyemnytstvo, hospodarstvo i pravo*, 11, 80–85 [in Ukrainian].

15. Sharavara, I. I. (2015). Pravosvidomist' yak yurydychna katehoriya ta yiyi osnovni strukturni elementy [Legal consciousness as a legal category and its main structural elements]. *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu. Seriya: Pravo*, 33(1), 56–59 [in Ukrainian].

16. Yakovlenko, M. (2019). Spravedlyvist' yak element prava [Justice as an element of law]. *Visnyk Natsional'noho universytetu "L'vivs'ka politekhnika"*. *Seriya: Yurydychni nauky*, 22, 123–129. URL: <https://ena.lpnu.ua/handle/ntb/47629> [in Ukrainian].